

INHOUD

HOOFDSTUK I	
PESH-MERGA:	
“HIJ DIE DE DOOD ACHTER ZICH LIET”	9
HOOFDSTUK II	
IN DE BERGEN	43
HOOFDSTUK III	
GEVANGEN	77
HOOFDSTUK IV	
ABU GHRAIB	107
HOOFDSTUK V	
KARTI ÇWARI JABAARI	129
HOOFDSTUK VI	
NIEUW LEVEN	167
HOOFDSTUK VII	
TERUG NAAR KOERDISTAN	207
HOOFDSTUK VIII	
BARAM	243
HOOFDSTUK IX	
ISIS	275
EPILOOG	341
DANKWOORD	351

Zomer van 1976, Khalo Baziani, kort na de Ash Batal en vlak voor Sirwan zich op 17 jarige leeftijd aansloot bij het ondergronds verzet.

“Ik wil dit boek in het bijzonder opdragen aan alle peshmerga’s die hun leven hebben gegeven voor het Koerdische volk en aan Mam Jalal Talabani, algemeen secretaris van de Patriottische Unie van Koerdistan, in 1975 oprichter van de verzetsbeweging en eerste president van Irak na de val van Saddam Hoessein.”

Baram Maro
(12 november 1933 – 3 oktober 2017)

HOOFDSTUK I

PESH-MERGA: "HIJ DIE DE DOOD ACHTER ZICH LIET"

*"Kurds are like fire,
if approached kindly they will warm you,
if approached badly they will burn you."*

— Leyla Zana

Volgens de oude tradities leren Koerdische ouders hun kinderen onrechtvaardigheid in vraag te stellen en ertegen in opstand te komen. Om deze simpele reden zal geen enkele Koerd zijn hoofd ooit buigen voor een onderdrukker.

Onrechtvaardigheid. Hoe herken je dat? Als kind kun je dit niet voelen. Het enige wat je voelt, is je omgeving. Ik spreek een taal, het Koerdisch. Plots komt iemand anders. Die persoon ziet er anders uit, donker van huidskleur, en gedraagt zich vreemd. Hij probeert mensen te intimideren met een andere taal, te beledigen, pijn te doen. En niemand durft iets te doen. Als kind kon ik dat niet verdragen.

Begin jaren 1960 was ik nog een kind. Ik kan alleen spreken over wat ik mij nog kan herinneren over deze periode. Omwille van de drastische en zware gebeurtenissen die ik meemaakte, werd ik al op vroege leeftijd getekend door het onrecht dat ik om me heen zag. Daarbij zijn er een aantal herinneringen uit mijn vroege kinderjaren die nog steeds op mijn netvlies gebrand staan. Ik kwam uit een familie die veel verhalen vertelde. We hadden geen televisie of boeken om ons een beeld te vormen

van de wereld rondom ons. We hadden alleen de verhalen die binnen de familie werden verteld en die een beeld gaven van mijn familiegeschiedenis en de stad Kirkuk, in Irak, waar ik opgroeide.

Mijn vader Sulaiman zat zo vaak in de gevangenis dat het precies leek alsof het een hobby was geworden. Hij was een Koerd in het Iraakse leger en administratieofficier. Hij had dus alle geheimen van de divisie waar hij werkte in zijn bezit. Hij was op de hoogte van de beweging van de troepen, de hoeveelheid soldaten en de zwakke punten van het leger. Het was dus niet verwonderlijk dat hij regelmatig werd beschuldigd van het doorgeven van gevoelige informatie aan de oppositie en de Koerdische beweging. Telkens als hij in de gevangenis terechtkwam, was dit omwille van politieke redenen. Vaak werd hij beschuldigd van spionage en veroordeeld zonder harde bewijzen of een bekentenis. Omdat dat zo vaak gebeurde, was hij er bijna nooit tijdens mijn kindertijd. Telkens wanneer hij vrijkwam, ging hij terug naar het leger alsof er niets gebeurd was. Dat was omdat er nooit bewijzen waren dat hij betrokken was bij spionage, dat ze erachter kwamen dat het om iemand anders ging of dat de getuige zijn beschuldiging introk. Dat laatste gebeurde heel frequent, omdat er regelmatig valse verklaringen werden afgelegd uit jaloezie of eigenbelang.

In 1958, voor ik geboren werd, kwam brigadier Abd al-Karim Qasim door een staatsgreep aan de macht, waarbij hij de Iraakse monarchie aan banden legde. Hij heerste over het land als eerste minister tot hij in 1963 werd afgezet en gedood tijdens de Ramadan Revolutie. Mijn vader, die voorstander was van Qasim, had veel vrienden bij de communistische partij en de Koerdische Democratische Partij (KDP), die toen in de oppositie en het verzet zaten. In hoeverre hij betrokken was bij het ondergrondse verzet, weet ik niet. Hij heeft het nooit openlijk toegegeven, maar welke andere verklaring kon er anders zijn voor zijn vele opsluitingen?

Mijn moeder Nayla was huisvrouw. Ze had prachtig zwart haar

en droeg het altijd met twee kleine krulletjes langs haar slapen, vergelijkbaar met de jodenkrullen. Toen ik klein was, kon ik niet in slaap vallen zonder een van die strengen in mijn hand. Ze roken zo lekker en waren zo zacht dat de aanraking alleen genoeg was om me te doen wegzinken. Ze was altijd actief en iedere dag in de weer om het huishouden te runnen als mijn vader weer eens in de gevangenis zat. Met een officier als man waren veel buurtbewoners jaloers, omdat het inkomen van een militair heel hoog lag. Ze had bijvoorbeeld meer zeep dan onze burens en waste ons minstens twee keer per dag. Zeep en hygiëne waren heel belangrijk in die tijd en gaven een soort status aan het gezin. De mensen in de buurt zagen dat wij altijd gewassen waren en propere kleren droegen. Zeker in een arme wijk als Shorja viel het al snel op dat we een zekere vorm van luxe genoten die andere families niet hadden. Nayla werd echter ook heel graag gezien in de buurt. Ze was altijd lief en zachtaardig tegen iedereen, verhief nooit haar stem en was altijd bereid om families die het moeilijk hadden, te helpen waar het kon. Ik kan tot op de dag van vandaag geen enkel slecht woord over haar vinden bij de familie.

‘Sirwan, word wakker! We gaan vandaag je vader bezoeken in de gevangenis.’

Het was nog donker toen grootmoeder me wakker maakte. Ik wreef de slaap uit mijn ogen en stond op. Na een kus van mijn moeder bond grootmoeder me op de rug en verliet ons kleine huisje in Shorja, een arme wijk in Kirkuk. Ze moest vijf kilometer wandelen naar het busstation waar we de bus namen die ons 300 kilometer naar het zuiden zou brengen om iemand te bezoeken die ik niet kende; mijn vader, zei grootmoeder altijd. Na een lange tocht door de woestijn, in de hitte, het stof en de stank van benzine van een bus die bijna uit elkaar viel, kwamen we aan bij een groot gebouw met een muur eromheen. Op tweejarige leeftijd beseftte ik wel wat een gevangenis was, maar niet hoe het was om een vader te hebben. Hij was er niet toen ik geboren werd, hij was er niet om mij in bed te stoppen,

hij was er niet om mij te troosten als ik mij had pijn gedaan, hij was er niet om mij een verhaaltje voor het slapengaan te vertellen. De enige plaats waar ik mijn vader kon zien, was de gevangenis.

Na drie uur wachten mochten we eindelijk door de grote poort naar de bezoekersruimte, een kamer met tralies en een brede gang in het midden. Aan de ene kant stond ik met grootmoeder, aan de andere kant zat mijn vader op de grond tussen een groep mannen die Arabisch spraken. In theorie mochten we elkaar dus niet aanraken, maar omdat ik zo klein was, kon ik me door de tralies wringen om naar hem toe te gaan. Hij nam mij in zijn armen en speelde met me tot ik in slaap viel door de liederen die gezongen werden door een man genaamd Aziz Ali, een bekende Iraakse zanger uit die tijd, die toen samen met hem in de cel zat. Na twee uur was het bezoek voorbij en moest ik weer vertrekken, met grootmoeder maar zonder vader. Toen we weer voor de gevangenispoort stonden, was het al donker en restte ons opnieuw de lange tocht naar huis: de woestijn, het stof, de stank en uiteindelijk, in het holst van de nacht, de aankomst in Kirkuk.

Jamila, mijn grootmoeder, was een oud klein vrouwtje. Ze droeg een heerlijk ruikend parfum dat ze zelf samenstelde uit allerlei wilde kruiden, een parfum waarvan de geur altijd in mijn geheugen gegrift zal staan. In het midden van de nacht was de stad verlaten en de andere passagiers van de bus haastten zich snel naar huis, waarna wij alleen achterbleven, grootmoeder en ik. Nadat ze me stevig op haar rug had vastgebonden, vervolgde ze de resterende kilometers van de weg tussen het busstation en Sorja te voet, waarbij grootmoeder, klein als ze was, steeds onbevreesd een luguber kerkhof moest oversteken dat werd bewoond door roedels wilde honden die ons meerdere keren belaagden en achtervolgden. Dit waren het soort ervaringen waaraan ik als kind enkel nachtmerries aan overhield.

Toen ik ongeveer drie jaar oud was besloot mijn moeder me mee te nemen naar Khalo Baziani, het geboortedorp van mijn

grootvader. Families waarvan de mannen in de gevangenis zaten of waarvan het vermoeden bestond dat ze vochten in de bergen als peshmerga's, werden in de stad geregeld lastiggevallen door mannen die toen bekendstonden als *Haras Qawmi*, oftewel: Nationale Wachters. Deze mannen waren extreem-nationalistische Arabieren die lid waren van de Ba'ath-partij. Dat was de reden waarom mijn moeder met mij naar het platteland verhuisde in afwachting van de vrijlating van mijn vader. Tijdens deze periode had de Ba'ath-partij net vliegtuigen gekocht van de Russen en ze bombardeerde geregeld Koerdische dorpen om de dorpingen angst aan te jagen. Zo wilde de regering tonen dat zij de sterkste was en dat de onafhankelijkheid van Koerdistan slechts een onbereikbare droom was. Ik herinner mij het oorverdovende geluid van de vliegtuigen nog alsof het gisteren was.

Op een verzengende zomerdag organiseerden we een picknick bij Darman Auw, een oase niet ver van het dorp. We zaten met de hele familie onder een rieten dak tegen de felle zon thee te drinken bij de bron. Het rinkelen van het theeservies klonk zacht op de achtergrond terwijl ik op blote voeten met de andere kinderen speelde. Ik had het veel te druk en reageerde niet toen een meisje plots riep: 'Vliegtuigen!'

'Sirwan, kom hier! Snel!'

Ik hoorde stemmen die mij riepen, maar ik begreep niet waar ze vandaan kwamen. Mijn familie had haar toevlucht gezocht in een van de bunkers naast de oase, een simpele put in de grond waarin de dorpingen beschutting konden zoeken tegen de bombardementen. Toen ik eindelijk de ingang van de schuilplaats zag, die niet door de schaduw van het dak werd beschermd, en erheen wilde lopen op de hete kiezelstenen, begon ik te huilen van de pijn: 'Mijn voetje! Het brandt!'

Ik had niet genoeg tijd om mijn schoenen aan te trekken, het was al te laat, de vliegtuigen hadden de oase al in hun gezichtsveld. 'Tak-tak-tak-tak!'

De kogels regenden neer, heftig tegen de grond, het theeservies

brak in duizend stukjes. Drie meter vanwaar ik me bevond, hoorde ik nog steeds mijn familie roepen, maar ik kon niet meer bij hen komen, de grond was bezaaid met scherven van het theeservies. Zonder te begrijpen wat er met mij gebeurde, voelde ik iemand die me bij mijn nekvel pakte en binnen enkele seconden bevond ik me in de veiligheid van de geïmproviseerde bunker. Op een haar na, want de vliegtuigen stonden op het punt een tweede keer over te vliegen! Ik mocht van geluk spreken dat ik er zonder schrammen vanaf kwam. Ik heb mijn leven te danken aan de moed van mijn moeder, die op het laatste moment uit de bunker sprong om me te komen redden. Dit was de eerste keer dat ik geconfronteerd werd met de wreedheden van de regering tegen de Koerden. Welke regering? Dat wist ik nog niet. Waarom deze brutaliteit? Dat bleef ook een mysterie. Ze hadden me gewoon beschoten, een kleine jongen van drie jaar oud. Wie doet nu zo iets? Voor mij was het ondenkbaar, maar met de jaren beseftte ik dat dit gebeurde omdat wij Koerden waren en zij Arabieren, omdat zij veel dingen van ons wilden: onze vruchtbare grond, onze natuurlijke grondstoffen, ons water, onze rijke geschiedenis. Ongeveer 15.000 jaar geleden, aan het begin van de ijstijd, verlieten de voorouders van het Koerdische volk Scandinavië om naar het zuiden te migreren. Ze staken de steppen van het huidige Rusland over, trokken langs de Zwarte Zee en vestigden zich uiteindelijk in de valleien van het latere Mesopotamië, waar ze hun bestaan als jager-verzamelaar inruilden voor een nieuw leven als sedentaire mens. In deze gunstige omgeving werden uiteindelijk de beginnende wetenschappen met verschillende landbouwtechnieken gecombineerd, zodat de Koerden, ook wel de Meden genoemd in de Bijbel, hun identiteit konden ontwikkelen en verfijnen. Alexander de Grote verloor driekwart van zijn soldaten in wat zijn enige nederlaag zou zijn in de geschiedenis, toen hij door Koerdistan wilde trekken op weg naar Indië. Toen de Macedonische keizer een paar jaar later terugkeerde, betaalde hij liever de tol die hem eerder gevraagd werd door de lokale stammen dan nogmaals zoveel verliezen te lijden. Als je kijkt naar de geschiedenis, kun je

zien dat elke beschaving die geprobeerd heeft de Koerden op de knieën te krijgen, zelf is geëindigd.

Waar wij al duizenden jaren in de bergen en dalen leefden, was de sedentaire levensstijl relatief nieuw voor de Arabische nomaden, wat het gebrek aan cohesie verklaarde tussen de stammen uit het zuiden. In de jaren 1960 profiteerde de Ba'ath-partij van dit gebrek aan een Iraakse identiteit door een soort nationalisme te creëren dat de Arabieren verenigde, terwijl de Koerden werden uitgesloten. Voor ons volk was dit het begin van de onderdrukking. Als je deze nationalistische neigingen vervolgens samenvoegt met de enorme reserves aan gas en olie in de regio Kirkuk, kun je wel begrijpen waarom er zoveel bloed werd vergoten voor de controle over deze stad. Kirkuk is in de loop van de geschiedenis altijd Koerdisch geweest en gebleven, ondanks alle pogingen om de demografische schaal door de arabiseringscampagnes van Saddam Hoessein te laten kantelen.

Na zijn vrijlating werd mijn vader overgeplaatst naar een kazerne in Bagdad en nam hij ons mee naar een huis in Thawra Daxel, een populaire volkswijk in de hoofdstad. Ik ontdekte een nieuwe wereld waar het grootste deel van onze burens Arabieren waren, voornamelijk sjiïeten uit het zuiden die naar de hoofdstad waren gekomen om werk te vinden. De mannen droegen een lange jurk en een theedoek op hun hoofd, wat voor mij heel vreemd was. Ze hadden een donkerdere huid dan ons en spraken een taal die mijn moeder en ik niet begrepen. De huizen in Thawra Daxel werden gebouwd door de regering, wat betekende dat alle straten er hetzelfde uitzagen: overal dezelfde kleuren, dezelfde tuinen, dezelfde smaakloze architectuur ... De enige mensen die we kenden in de wijk, waren een nicht van mijn vader, een nonkel en een van mijn neven, maar helaas woonden ze niet in onze straat.

De kinderen uit de buurt zagen er niet echt gastvrij uit en ik durfde niet meteen het huis te verlaten, maar na enkele dagen besepte ik dat deze situatie zo niet langer kon duren. Ik raapte mijn moed bij elkaar en keek met een nieuwsgierige blik in de

straat, waar ik voor het huis van de burens een groepje meisjes zag staan. Ik liep naar hen toe en ze begroetten me vriendelijk, waarna we begonnen te spelen. Na enkele minuten kwamen er drie jongens die een paar jaar ouder waren dan ik en me blijkbaar een lesje wilden leren omdat ik met de meisjes durfde te spelen! Ze begonnen me te slaan, maar voor ze het wisten, sloeg ik een van de jongens uit alle macht terug. Hij viel achterover en liep vervolgens huilend weg, waarna de andere twee stopten met slaan, verbaasd dat zo'n tengere jongen zo hard kon vechten. Eerlijk gezegd was ik meer geschrokken dan zij, want mijn eerste reflex was me terugtrekken! Ik zag mezelf niet eerder in staat tot zo'n fysieke agressie, ik was ervan overtuigd dat ik mezelf nu in de problemen had gewerkt en wachtte thuis vol spanning tot de familie van de jongen op de deur zou komen kloppen. Tot mijn grote verbazing gebeurde dat niet en toen mijn vader thuiskwam van de kazerne, sprak hij met geen woord over het incident. De dag daarop ging ik met hernieuwd zelfvertrouwen terug naar buiten, ik had geen straf gekregen. Voor het huis van de burens vond ik dezelfde meisjes, deze keer was een van de jongens van gisteren erbij, maar hij viel me nu niet aan. Stilaan maakte ik meer vrienden in de buurt en leerde ik vloeiend Arabisch te spreken tijdens het spelen, maar het werd ook een gewoonte dat ik nooit een kans liet liggen om mezelf te verdedigen als het nodig was. Ik leerde vechten op straat en het duurde niet lang of ik had voor mezelf een naam gemaakt in de wijk. Kinderen kunnen heel wreed zijn voor elkaar en die wreedheid heb ik meegemaakt in Bagdad. De volwassenen maakten vaak grapjes over de 'magere vechtersbaas' van Thawra Daxel die bij de minste provocatie zijn vuisten liet zien. Mijn vader kwam er onvermijdelijk achter en als hij zag dat ik weer gevochten had, gaf hij me er geregeld een pak rammel bij. 'Als hij zichzelf niet verdedigt, eten ze hem op!', zei mijn moeder regelmatig om me te beschermen.

Net na mijn zesde verjaardag verhuisde mijn familie terug naar Kirkuk. Ik had net mijn draai gevonden in Bagdad en deze terugkeer naar het noorden was als een verhuis naar het buitenland.

Plots had ik geen Arabische burens meer en woonde ik in een stad waar ik opnieuw niemand kende. Natuurlijk was er mijn familie, maar door die paar jaar van afwezigheid was het contact met de andere kinderen uit de buurt verwaterd. Iedereen noemde mij ‘de Arabier’ omwille van de moderne kleren die ik droeg: in Bagdad was het mijn moeder die mijn kleding koos en mijn korte broeken en T-shirts pasten niet bij de traditionele Koerdische klederdracht: een pofbroek, een doek die om de heupen werd gewikkeld en een hemd met lange mouwen. Ik sprak altijd Koerdisch, maar dat was niet genoeg om te integreren. Net als in Thawra Daxel moest ik mij opnieuw bewijzen en mijn plaats in de groep opeisen. Ik liet niet over me heen lopen, maar ik heb ook nooit geprobeerd om iemand zonder aanleiding pijn te doen. Mijn bedoeling was nooit om mijn wereld te domineren, in tegenstelling tot de Koerdische mentaliteit die steeds bepaalde personen als leiders naar voren wil schuiven.

Om mij thuis te houden en te voorkomen dat ik kattenkwaad zou uithalen in de buurt, gaf mijn vader me taken. Zo moest ik bijvoorbeeld elke dag drie letters tekenen op de grond van onze binnenkoer: ‘ABC, CBA, BCA’ en de dag erna ‘DEF, FED, EDF’, tot ik al de 26 tekens van het Latijnse alfabet had geschreven en uit het hoofd geleerd. Eenmaal aangekomen bij ‘Z’ moest ik alles wissen en opnieuw beginnen. Via deze methode beheerste ik in geen tijd het alfabet, ik maakte er zelfs een spelletje van om het zo snel mogelijk te reciteren, nog sneller dan mijn vader! Sulaiman, die me de uitspraak aanleerde met een Engels accent, leerde me ook enkele eenvoudige woorden in de taal van Shakespeare: *window, door, cup, good, bad ...* Zijn lessen gingen soms ook gepaard met liedjes, zoals die van Elvis Presley, die we beiden graag hoorden. Enkele weken later werd mijn vader opnieuw naar de gevangenis gestuurd. Zoals gewoonlijk legde hij ons niet uit waarom, maar werd hij gearresteerd bij elke poging tot een staatsgreep of een beschuldiging van samenwerking met de oppositie. Het kon dus niet zonder reden zijn.